

יחסי דוד ובני צרויה *

מערכת היחסים בין בני צרויה ודוד מעוררת תהיות. מחד גיסא בני צרויה אחות דוד (דברי הימים א' ב', ט"ו-ט"ז) נותנים כתף לבטחון מלכות דוד. יואב שר הצבא איש בעל שיעור קומה. לדוגמא בויכוח בפרק כ"ד בענין המפקד שערך דוד בעם ישראל, יואב שמבקש מדוד לא לפקוד צודק, שכן העם נענש בשל המפקד. כלומר יואב צדק בויכוח הלכתי נגד דוד. אבישי מהמעולים בגיבורי דוד (כ"ג, י"ח) הציל את חיי דוד כשהרג את ישבי בנוב (כ"א, י"ז). ועשהאל, המנוי בין שלושים גיבורי דוד, נהרג בקרב בין דוד לאיש בושת (ב, כ"ג). אבל מאידך גיסא, הנה מספר התבטאויות של דוד כלפיהם: "והאנשים האלה בני צרויה קשים הם ממני ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו" (ג', ל"ט), "מה לי ולכם בני צרויה...". (ט"ז, י') ושוב - "מה לי ולכם בני צרויה כי תהיו לי היום לשטן" (י"ט, כ"ג), והשיא בצוואת דוד על יואב - "ולא תורד שיבתו בשלום שאול" (מלכים א' ב', ו') יש לברר אם כן מה בעצם יש לדוד נגד בני צרויה.

יואב, בניגוד למה שניתן להבין מהריגת אבנר, אבשלום ועמשא וכמובא בהמשך, אינו רוצח ואינו צמא דם. הוא מוכיח זאת בשלוש הזדמנויות:

- א. בקרב בגבעון אבנר קורא להפסקת אש - "הלנצח תאכל תאכל חרב?" ויואב עונה: "חי האלקים כי לולא דיברת כי אז מהבוקר נעלה העם איש מאחרי אחיו ויתקע יואב בשופר ויעמדו כל העם" (ב', כ"ז).
- ב. אחרי מות אבשלום מפסיק יואב את הקרב "כי חשך יואב את העם" (י"ח, ט"ז).
- ג. במרדף אחרי שבע בן בכרי הוא נענה לקריאת האשה החכמה במילים: "חלילה חלילה לי אם אבלע ואם אשחית" (כ', כ').

כמו כן, אי אפשר להתעלם מהבעת הנאמנות של יואב שמזעיק את דוד, לפני כובשו את רבת בני עמון לאחר מצור וסיום כל ההכנות לפריצה - "...וחנה על העיר ולכדה פן אלכוד אני את העיר ונקרא שמי עליה" (י"ב, כ"ח). יואב גם יודע שדוד וויתר לאבשלום, ולכן הוא עושה את הצעדים הראשונים להחזרתו, כיוון שהוא יודע שדוד לא יכול לעשותם, כמו שכותב הרד"ק

---

* כל המקורות מספר שמואל ב' א"כ צויין אחרת.

(י"ד, א'): "וידע יואב - הכיר מתוך דבריו ויירא מאמור לו בפירוש, ושלח לו הדבר ע"י סיבה וגלגול דברים". וכשאבשלום חוזר והמלך לא רוצה לראותו, אבשלום יודע שרק יואב יכול להכניסו לדוד, ולכן הוא שולח להצית את שדהו וכו', ולבסוף - "ויבוא יואב אל המלך ויגד לו ויקרא אל אבשלום ויבוא אל המלך" (י"ד, ל"ג). אם כן יואב הוא המוציא והמביא לפני המלך והוא הדואג את דאגותיו של דוד.

כמו כן, יואב מתגלה כתלמיד חכם. בויכוח בענין המפקד (פרק כ"ד) התברר שצדק. לפי הרמב"ן (תחילת ספר במדבר) טעה דוד בשני דינים הקשורים למפקד: אפשרות א' - מנה שלא לצורך אפשרות ב' - הורה למנות מגיל שלוש עשרה ומהתורה מותר למנות רק מגיל עשרים.

אמנם האברבנאל בבאורו בשמואל מנכה את חלקו של דוד בענין ומסביר שהעם חטא כשהלך אחרי שבע בן בכרי, ובגלל שחטאו היה כלפי דוד התגלגל העונש על ידו, ולכן בני יהודה שלא פנו אחרי שבע בן בכרי לא נענשו. והראיה, בהגיע המלאך המשחית אל ירושלים אמר לו הקב"ה "עתה הרף ידך" (כ"ד, ט"ז) וחטאו של דוד (אף שהוסיף ע"י הקב"ה לכך) היה שמנה את עמו כדי להתגאות במספרים. אולם גם לפירוש זה יואב צודק. ולא רק זאת אלא בדברי הימים (א' כ"א, ו') כתוב שהוא לא מנה את בנימין ולוי, ומסבירים הפרשנים שבנימין היה שבט קטן לאחר המלחמה במקרה של פילגש בגבעה (פרקים כ' - כ"א) בשופטים, ואילו שבט לוי מעולם לא נפקד יחד עם שאר השבטים. ולכן יואב, שחשש מתוצאות המפקד, לא מנה אותם (והיו לו תירוצים מוכנים אילו דוד היה שואל מדוע לא מנו את כולם)

לאור האמור מתחזקות השאלות:

- א. מה בכל זאת יש לדוד נגד בני צרויה?
- ב. מדוע אם כן אינו הורג או מדיח אותם?

נראה שדוד ובני צרויה חלוקים בצורה בה יש לשמור על ממלכה חזקה של דוד. האידיאולוגיה של בני צרויה היא לשמור על הכסא ע"י פעילות בכח נגד המתנגדים. יואב הורג את אבנר, עמשא בן דודתו ואבשלום בן דודו. אבישי דורש להרוג את שמעי בן גרא (ט"ז, ט') ודורש זאת שוב על אף שננזף בפעם הראשונה (י"ט, כ"ב). לעומתם דוד שואף לשלום, והאידיאולוגיה שלו גורסת להכניס את יריביו תחת שלטונו. לכן הוא מזמין את אבנר לחברון (ג', י"ב) וממנה את עמשא לשר צבא (י"ט, י"ד). ברגע שכל העם מקבל עליו את דוד, דוד

מעביר את בירתו מחברון לירושלים (ה', א'-ט'), מעיר של שבט יהודה לעיר בין-שבטית, אע"פ שהדבר גורם כנראה להתמרמות בחברון שהרי היא היתה ערש המרד של אבשלום (ט"ו, י'). בהעלאת הארון לירושלים מתגלה צד דומה של דוד כאשר הוא מפזז לפני הארון ומיכל בת שאול נוזפת בו וזהו הניגוד בין דוד לשאול. מול שאול שמנשא את הממלכה ושומר על דיסטאנס, דוד יורד אל העם מתערה בו ושמה יחד איתו (פרק ו'). כוחו של דוד הוא מתוך העם ולכן הוא לא מחפש יריבות מיותרת.

מתגובת דוד לאחר מות אבנר (ג', ל"ג) רואים שעל אף שמטרתם של בני צרויה ודוד היא אחת, שמירת הכסא, דרכם הקיצונית של בני צרויה מסכנת את כסאו של דוד במקום לבססו. למשל לאחר מות אבנר "ויבואו כל העם להברותו" [וכתיב "להכרותו"] ומבארת הגמ' בסנהדרין (כ"'). "כתיב להכרות וקרינן להברות, בתחילה להכרותו [רש"י - שהיו סבורים שמאיתו היתה הריגת אבנר] ולבסוף להברותו [רש"י - שידעו הברור שלא מאת דוד נהרג אבנר]". כלומר, דוד היה בסכנה ממשיית בגלל הריגת אבנר ע"י יואב ואבישי.

וא"כ קשה, אם מדיניות בני צרויה אמנם מסכנת את דוד מדוע אינו מדיח את יואב?
ניתן למצוא מספר סיבות:
א. ליואב מעמד איתן בשורות הצבא. הגמ' בקידושין (מ"ג.) מסבירה את מרידתו במלכות של אוריה החיתי: מ"ט? מורד במלכות היה, דקאמר ליה: ואדוני יואב וכל עבדי אדוני על פני השדה חונים" (י"א, י"א), והדבר מראה שמעמדו של יואב בקרב אנשי הצבא היה מכובד מאד ביחס לדוד, שהרי באומרו "ואדוני יואב" נתחייב מיתה מדין מורד במלכות. וכן יואב נשבע לדוד, כשהתאבל על מות אבשלום ופגע קשות במורל צבאו המנצח "...כי אינך יוצא - אם ילין איש איתך הלילה" (י"ט, ח'). הוכחה לנאמנות ליואב יותר מלדוד.

ב. נוסף למעמדו, יואב הוא היחיד שיכול להוביל את הצבא לנצחונות. בסגנון זה כותב הרד"ק (מלכים א' א', ז') "... ועל כל הדברים האלו היה דוד שונא אותו, אלא שהיה דוד ירא אותו כל ימי חייו, לפי שהיה נלחם מלחמותיו". במרדף אחרי שבע בן בכרי מונה אבישי כמפקד (כ', ו') "ויאמר דוד אל אבישי עתה ירע לנו שבע בן בכרי מן אבשלום אתה קח את עבדי אדוניך ורדוף אחריו", אולם כבר בפסוק י' כתוב "ויואב ואבישי אחיו רדף אחריו..." כלומר, יואב באופן טבעי סוחף את הצבא לנצחון.

א"כ דוד אינו יכול להפטר מיואב, אבל ברגע שהוא מוצא מועמד שמעמדו איתן אפילו יותר משל יואב הוא ממנה אותו מיידית לשר צבא במקום יואב "ולעמשא תאמרו... אם לא שר צבא תהיה לפני כל הימים תחת יואב" (י"ט, י"ד). על מעמדו של עמשא תעיד העובדה, שכאשר נהרג ע"י יואב כל העם מפסיק את המרדף אחרי שבע בן בכרי (כ', י"ב) ולא עוזרת הקריאה "מי אשר ליואב ומי אשר לדוד אחרי יואב", עד שגופת עמשא מורדת מהמסילה ומכוסה, ורק אז כל העם ממשיך במרדף.

הפעם היחידה שיואב אינו נאמן לאינטרסים של דוד היא בתמיכתו בשאיפת אדוניה בן חגית למלוך (מלכים א' ה', ה'). הסיבה שהוא עושה זאת היא ידיעתו שדוד יצווה את שלמה להרוג אותו, או לפי חלק מן הפרשנים להדיח אותו, ומתוך כוונה לשמור על חייו או מעמדו הוא תומך באדוניה כדי שהוא יתמוך בו.

מובא בגמ' (ב"ב כ"א.) סיפור המתאר נאמנה את יואב כמשלב תורה ותקיפות יתר. יואב ישב באדום ששה חודשים "עד הכרית כל זכר באדום" (מלכים א' י"א, ט"ז) כשבא לפני דוד אמר לו מדוע לא הרגת את כולם אלא רק זכרים? ענה לו יואב שהוא למד "תמחה את זכר עמלק". ענה לו דוד והא אנן "זכר" קריננן? הלך יואב אל רבו ושאל אותו איך הוא לימד, וענה לו "תמחה את זכר עמלק". מיד שלח להרוג אותו, שכתוב "ארור עושה מלאכת ה' רמיה". פסוק שנלמד גם בהלכה ברמב"ם (הלכות ת"ת, ב, ג) כלפי מלמד תינוקות שלא מילא תפקידו, והסיפא שלו "וארור מונע חרבו מדם".

נראה שמפרשה זו ניתן ללמוד גם לימינו, מול דרך הקיצוניות של בני צרויה, שכמו שראינו היתה עשויה להשיג ההיפך ממטרתה אותה שאפה לבסס, עומדת דרך השלום והמתינות של דוד המלך ע"ה. עלינו לנהוג בדרכו של דוד, דרך השלום בתוך המחנה, תוך גישור על חילוקי דעות פנימיים.